

КРИЗОВИЙ ДИСКУРС У СМИСЛОВОМУ ВИМІРІ

Зарецька О. О. кандидат філологічних наук
Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України
<https://orcid.org/0000-0002-1168-0051>

У роботі досліджується смислове наповнення кризового дискурсу, що актуально з точки зору вивчення можливостей впливу на сприйняття і інтерпретацію текстів наративів реципієнтами. Аналіз проведено на матеріалах соціальних мереж, медіа і опитувань. Представлено фрагменти побудованої системи «кризових» смислів, зокрема, «негативної» і «ресурсної» лінійок. Окреслено напрямки подальшого опрацювання результатів.

Ключові слова: кризова ситуація; кризовий дискурс; смисл; смисловий аналіз; наратив; інтерпретація; життєва компетентність; особистісні переживання.

Вступ. Роботу присвячено дослідженню смислового виміру переживання особистістю реалій сучасної кризової ситуації, породженої війною РФ проти нашої країни. Особливістю сучасної війни є вагомий інформаційний та когнітивний складові, і питання про механізми впливу цих факторів вимагають детального дослідження. В цьому і полягає **актуальність** дослідження. Смислове насичення наративів використовується як ідеологічна зброя: цілеспрямоване використання певних актуалізованих кризовою ситуацією смислів виконує потужну роль у забезпеченні успішності інформаційно-психологічного впливу. «Гра» смислами при побудові текстів наративів для використання у ПСО робить можливим керувати сприйняттям наративу адресатом і його інтерпретаційними процесами – по суті, конструюється інтерпретативна рамка (в термінах Н.В. Чепелевої) (Чепелева, 2023).

Наратив власне і є конструкцією з логічно упорядкованих смислів, вибудованих за допомогою семіотичних засобів. Втіленням, артикуляцією наративу є текст. Сукупність текстів, об'єднаних за якимось принципом, формує дискурс. Сучасні кризові умови життя у війні сформували *кризовий дискурс*, у якому сплітаються смисли, породжені чи актуалізовані війною.

У різних прошарках суспільства функціонують різні наративи, що складають цей дискурс, він з ходом кризових подій змінюється, тож можна

його характеризувати як неоднорідний, неоднорівномірний, суб'єктивний, мінливий, динамічний.

Але це погляд в масштабах колективного дискурсу. Поряд з цим важливо зосередитися на *індивідуальних переживаннях* особистістю реалій війни у всіх її проявах, тобто смисловий вимір індивідуального переживання кризової ситуації, породженої війною.

Мета даної роботи полягає у виявленні і дослідженні смислів, які стануть для особистості актуальними і гостро переживаються в сучасній кризовій ситуації. Об'єктом дослідження є кризовий дискурс, смисли, з яких він складається. Смисловий аналіз є засобом дослідити, які смисли можуть потенційно актуалізуватися при сприйнятті реципієнтом того чи іншого наративу. Без такого смислового аналізу текстів наративів, що можуть бути використані в ході інформаційно-психологічних операцій, важко спрогнозувати наслідки їх дії, зокрема їхнє сприйняття особою. Крім того, зростає значимість інтерпретаційних навичок, якими має володіти особа, щоб розпізнавати завуальований вплив того чи іншого наративу. Критичний смисловий аналіз у інтерпретаційних процесах грає неабияку роль, і його можна вважати важливою складовою життєвої компетентності людини в сучасних умовах. Про інтерпретативну компетентність як одну з найбільш важливих життєвих компетентностей

людини див. у роботах (Зазимко, 2022; Чепелева, Рудницька & Гуцол, 2020).

Роботу виконано в контексті досліджень життєвої компетентості особистості в дискурсивному просторі, що ведуться лабораторією когнітивної психології Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

Теоретичне підґрунтя. Погляд на дискурс як на «головне і маніфестоване культурне і соціальне соціальне явище, через яке смисли й ідеології висловлюються і репродукуються» (Зарецький, 2008, с.16) пов'язують з іменами Р. Барта, Ж. Лакана, М. Фуко, Л. Альтгусера, Лакло. Висновки обґрунтовуються системним аналізом синтаксичних структур, лексики чи риторичних конструкцій на рівні підтексту, конотацій чи асоціацій мовних актів (див. теоретичне обґрунтування у Dijk, 1985). Важливу роль у дискурсивному аналізі грають особливості контексту, а саме: процеси породження й сприйняття текстів, ідеологічна та етнокультурна ситуації. Ці особливості контексту, етнокультурна і соціальна структурованість і надають дискурсу фрагментарного чи мозаїчного характеру. Так само важливу роль відіграє взаємодія між авторами дискурсу – аж до впливу представників директивних органів, які можуть заборонити оприлюднення певних текстів з дискурсу. При проведенні дискурсивного аналізу можуть відстежуватися етнокультурні, політико-ідеологічні, лінгвістичні, когнітивні чи соціальні фактори; крім «офіційних» частин дискурсу існують такі його складові, як щоденний, побутовий, розмовний, альтернативний дискурси (Зарецький, 2008).

Поняття «кризового наративу» було введено у роботі (Зарецька, 2016) в контексті обговорення проблематики роботи служб психологічної підтримки і, зокрема, «телефону довіри». Акцентувалася саме індивідуальна криза, що її переживає особистість.

Наукові форуми, громадські заходи породжують, формулюють, акцентують ті

чи інші смисли, актуальні в період кризи, що її переживає суспільство. За певною сукупністю актуалізованих смислів проглядаються контури певної концепції. Концепція і наратив вживаються зараз здебільшого як синоніми.

Кризова ситуація створює для людини життєві проблеми, подолання яких викликає і обумовлює необхідність їхнього усвідомлення і осмислення.

Оскільки кризові смисли ми виявляємо за їх присутністю у індивідуальних переживаннях кризової ситуації, варто зазначити, що *переживання* у сучасній психології розглядається як динамічне утворення, змістовна змінюваність якого залежить від особливостей онтогенетичного розвитку людини і характеризується внутрішньою напруженістю і пристрастним відношенням людини до світу. У роботі (Папуча, 2021) відзначається важлива в контексті нашого дослідження особливість переживання: робота переживання спрямована як на злиття людини зі світом, так і на їх розмежування – або формується між ними певний бар'єр, або руйнується. Межа між людиною і світом, на думку автора, міститься саме в переживанні. І саме через цю межу, на нашу думку, особа, що переживає кризову ситуацію, «перетягує» кризові смисли, що вона їх виявила у ситуації чи у текстах, що породжені під впливом цієї ситуації, у свою свідомість, актуалізуючи їх для себе. Переживання утворює «своєрідний місток, який зв'яже неусвідомлювані (емоції, переживання ситуації) і усвідомлювані процеси (когнітивну оцінку ситуації, копінги). В цій дихотомії переживання виступає показником доведення стану стресу до свідомості людини». Через переживання особистість ніби входить у свій внутрішній світ, напряду взаємодіючи з власним досвідом» (Михайлова, 2021, с.17).

Людина, що переживає кризову ситуацію, швидше і глибше усвідомлює свій досвід переживання – цього вимагає необхідність подолання життєвих проблем, що виникають. Так і виникає за

певних негативних суб'єктивних обставин сприятливий ґрунт для особистісного зростання, дорослішання і визрівання особистості, навіть для спалаху творчості, як би важко не переживалася особистістю кризова ситуація в емоційному плані (Зазимко, 2022; Зазимко & Шиловська, 2022).

Ця проблематика глибинно пов'язана з питанням про інтерпретативну компетентність, яка є однією з важливих життєвих компетентностей, особливо у наш кризовий час, коли можливості інформаційних диверсій роблять вкрай важливим вміння людини адекватно інтерпретувати інформацію і відстежувати вплив на себе інформаційно-психологічних операцій, які стали «тлом» нашого життя. Це робить дослідження інтерпретативних можливостей людини вкрай актуальними (Зазимко, 2022).

Методи дослідження. Дослідження проводилося на матеріалі відкритих джерел, а також за матеріалами опитування дорослих респондентів різного віку. В якості складових кризового дискурсу досліджувались дописи кризового плану у соціальних мережах (див. більш докладно Зарецька, 2023), доповіді на міждисциплінарних конференціях, присвячених викликам сучасної кризової ситуації, в яких відображається відчуття конкретними доповідачами кризових смислів, і відповідні матеріали деяких медіа. Протягом дослідження відбиралися і фіксувалися лексеми, що були носіями кризових смислів; на даному етапі роботи не було завдання порівняти конкретні дискурси, де було знайдено ті чи інші кризові смисли; ставилася задача скласти свого роду сумарну «енциклопедію» смислів, які привнесла в наше життя війна або які актуалізувалися у зв'язку з війною.

Результати і обговорення. Людина потрапляє у реальні кризові обставини, але має своє суб'єктивне уявлення про цю реальність, яке може бути неусвідомленим – виражатися в емоції, стані, соматичних реакціях організму тощо, а може стати усвідомленим, осмисленим, коли

відбувається семіотизація (семантизація) цих смислів, що призводить до породження знаків будь-якої природи та текстів, що у сукупності формують відповідний дискурс. ОСМИСЛення своєї кризової ситуації, виявлення, усвідомлення і прийняття сенсів, з яких вона складається, упорядкування відповідних смислів у переконливий для самого себе наратив – надважлива смислова задача, вирішення якої необхідно для опанування відчуття кризи у собі.

Виходячи з цього, можна зробити висновок, що компетентність у вирішенні смислових задач, в першу чергу, у важких обставинах кризової ситуації, є надважливою складовою життєвої компетентності особистості, особливо у кризові періоди життя суспільства. За Н.В. Чепелевою (Чепелева, 2023), задачі на смисл найбільш значимі для розвитку особистості: їхнє розв'язання надає семантичну визначеність певним життєвим подіям, сприяє усвідомленню свого досвіду, суттєво сприяє розширенню контексту особистості, появі смислових новоутворень, а також розширює уявлення людини про власні особистісні якості та ресурси, вказуючи шляхи і надаючи інструменти для саморозвитку та самопроекування. Коли для особистості стає зрозумілим, у чому полягатиме розв'язання проблеми, що її бентежить, проблема переводиться у ранг задачі (Смульсон, 2020; Чепелева, 2023).

Смисловий аналіз кризового дискурсу має допомогти досягнути всю безліч смислів, які привнесла в наше життя війна або які актуалізувалися у зв'язку з війною. Оскільки опис побудованої в процесі проведеного дослідження системи «кризових» смислів – це достатньо пролонгований текст, в рамках цієї роботи обмежимося лише прикладами. Ось фрагмент "негативної" лінійки почуттів, що її переживають особистості у кризовій ситуації, з мінімальними коментарями:

- Шок, розгубленість, безпорадність, безвихідь (стресова реакція на приголомшливу зміну в житті, відчуття повної невизначеності майбутнього);

- Фізичний біль (соматичні розлади);
- «Психологічний» біль (це відчуття описують лексемами «душа болить», «прокидаєшся, згадуєш, що війна – і ніби чорна завіса опускається»). Часто супроводжується відчуттям неможливості його досягнути і висловити. Можна припустити, що це відбувається із-за нерозвиненості рефлексійної, емоційної і нарративної компетентностей, недостатнього семіотичного досвіду: людина не вміє розпізнати, виділити, назвати, висловити свої почуття за рахунок того, що можна назвати «семіотичною» некомпетентністю;
- Фатальність. Відчуття катастрофізованої реальності навколо. Посилення катастрофічного сприйняття світу: життя скінчилося, нема майбутнього, попереду нічого хорошого, радісного; як висновок: не можна радіти життю, нема за що цінувати його;
- Розлука з найближчим колом, що гостро переживається, актуальне переживання сімейних цінностей, гостре переживання любові і необхідності це виразити, актуалізувати стосунки у слові, дії;
- Провина, що знаходишся не в Україні, не переживаєш зі всіма кризову ситуацію;
- Тривога, часто не диференційована на складові смисли, як смутний шар, що оповив особу чорним туманом. Може бути різного ступеню, аж до генералізованого тривожного розладу. Саме тривога важко переживається і (гіпотеза) є джерелом соматичних розладів. Переживання тривоги може сприйматися людиною як захист від тої небезпеки, відносно якої виникла тривога: людина ніби вирішила, що не можна втрачати це відчуття, бо щось недобре станеться.
- Непередбачуваність майбутнього, непрогнозованість, втрата стабільності, необхідність весь час вирішувати все нові й нові проблеми – зростає проблемна насиченість життя, «жити стало важче»;
- Потреба в безпеці (неможливість примиритися з постійним відчуттям небезпеки, коли «сам організм не може ні

спати, ні заспокоїтися під час повітряної тривоги»). Неповорнення до країни із-за цього («у вас же там...») – і йде опис свого страху, породженого ще початком війни);

- Страх, що постійно підпитується з багатьох джерел, неможливість його опанувати;
- Ненависть до ворога (і так само до тих, кого асоціюють з ворогом – «свої»), які поведуться не так, як треба (з точки зору особи, що відчуває ненависть);
- Злість;
- Потреба в помсті;
- Відчай, розпач;
- Втрата. Численність і багатоликість втрат під час війни. Втрати можуть бути усвідомлені і ні, причому неусвідомлені призводять до тих самих незрозумілих для людини «болів»;
- Прикрість, образа на життя, смуток («життя скінчилося»).

Можна стверджувати, що в кожній людині, яка відчуває кризову ситуацію навколо, живуть якісь з цих «надбань» кризового сьогодення; і саме це потребує ювелірних методичних розробок психологів і психотерапевтів, які мають допомогти виявити ці небезпечні для особи переживання і знайти шлях для їх нівелювання.

Іншим великим і цікавим шматком вибудованої системи смислів є так звана «ресурсна лінійка», теж побудована на знайдених лексемах (наводимо фрагмент):

- Співпереживання – індивідуально-суб'єктивне і колективне, співпереживання чужого болю і співпереживання індивідуальних болів разом і паралельно з іншими; не уособлення, усамітнення, а навпаки прагнення розділити чийсь біль і поділитися своїм;
- Прагнення до згуртованості, об'єднання, пошук однодумців;
- Взаємна підтримка;
- Потяг до трансцендентності, "підняття горизонту" над суєтними проблемами (у всій сукупності) – ніби за пірамідою Маслоу, про яку могли ніколи і не чути;
- Розширення свідомості;

- Самодостатність, посилення відчуття власного «Я» і поваги до нього, цінності «Я»;
- «Неубиєнність» духу, опора на віру, на вищі цінності;
- Продовження життя (життя як самоціль, як цінність, що того варта);
- Активна, дієва підтримка життя в середовищі, що оточує, – це допомога і людям, і тваринам, і рослинам, і відновлення всього, що потрощила воєнна криза;
- Підтримка, активне збереження і затвердження цінностей (любов, краса, добро, істина, чесність, допомога ближньому, сімейні цінності тощо), з особливим упором на збереження цінностей попереднього, докризового періоду життя;
- Свідома цілеспрямованість на розвиток життєстійкості, незламності;
- Активний креативний пошук конструктивного виходу з відчуття тривоги, занурення у її осмислення, пошук і відкриття індивідуальних конструктивних шляхів подолання. Пошлемося на численні описи у соціальних мережах як фіксації віднайдених смислів, інсайтів, відкриттів;
- Впевненість у Перемозі, згуртованість навколо цієї ідеї.

Звернув на себе увагу феномен як індивідуального, так і колективного звання до кризових смислів, їх прийняття – і через це часто втрата відчуття їх актуальності. Через прийняття чи в принципі прийнятні окремі смисли, які «закладені» в наратив, відбувається і прийняття самих наративів (чи їх фрагментів). Отже, це один із шляхів, якими може бути реалізована інтервенція чужих наративів у свідомість (зі всіма позитивними і негативними наслідками).

Спостерігались і такі явища, як еволюція актуальності смислів протягом перетікання кризової ситуації, викликаній війною, з однієї стадії в іншу, зміна пріоритетності смислів, їхньої актуальності, нагальності. Ці феномени ще мають бути ретельно проаналізовані на отриманому в ході дослідження матеріалі.

Висновки. Дослідження смислового наповнення кризового дискурсу, проведене на матеріалах індивідуальних кризових наративів, демонструє різноманіття і неоднорідність складових цього складного психо-семіотичного утворення. Аналізувалися індивідуальні кризові наративи (отримані з різних джерел), що відображали особисті переживання, пов'язані з кризовою ситуацією. Проведений смисловий аналіз кризового дискурсу дозволив виявити множину різнопланових кризових смислів, які було попередньо систематизовано. Фрагменти "негативної" лінійки почуттів, що її переживають особистості у кризовій ситуації, а також «ресурсної» лінійки представлено у тексті статті. Лінійка негативних смислів відображає ті смисли травмуючого плану (шок, розгубленість, безпорадність, фатальність, безвихідь, розлука, провина, тривога, непередбачуваність майбутнього, втрата стабільності, потреба в безпеці, страх, ненависть, злість, помста, відчай, розпач, втрата тощо), які потребують опрацювання в кожній конкретній постраждалій людині. Дослідження виявило і потужну «ресурсну» лінійку, що об'єднала смисли, на які спиралися люди, перебуваючи у кризовому стані – такі, як співпереживання, прагнення до згуртованості, об'єднання, прагнення розділити чийсь біль і поділитися своїм, взаємна підтримка, відчуття, що життя – самоціль, прагнення до трансцендентності, розширення свідомості, самодостатності, збереження цінностей (любов, краса, добро, істина, чесність тощо), свідома цілеспрямованість на розвиток життєстійкості, активний пошук конструктивного виходу з відчуття тривоги, занурення у її осмислення тощо. Опитування виявило численні креативні знахідки, що їх назвали реципієнти, щодо конструктивних шляхів подолання негативних переживань, пов'язаних з кризовою ситуацією.

Осмислення отриманих результатів дозволяє зробити висновок, що складні обставини, проблемні ситуації можуть

Питання психології

зіграти роль чинника для дорослішання особистості. Але це можливо за умов наявності у особи певних життєвих компетентностей, які дозволять їй:

- мужньо поринати у осмислення своєї проблеми, цілеспрямовано прагнути усвідомити, осмислити кризову ситуацію;

- успішно вирішувати смислові задачі, що є необхідним для опанування індивідуальної кризової ситуації: заглиблюватися у її смислове наповнення, диференціювати смисли, з яких

складається проблема, і опрацьовувати кожен з них;

- досліджувати, що саме породжує індивідуальне відчуття тривоги.

Як тільки особистість знаходить свій власний конструктив, смислового опору для протистояння безвиході кризи, вона отримує потенціал для подолання тривоги і всього того негативу, що його породжує кризова ситуація. І навіть не тільки індивідуальна, а і загальнолюдського масштабу, як от війна.

Список використаних джерел

1. Зазимко, О.В. (2022) Формування здатності до інтерпретації в постановці та вирішенні завдань самоздійснення в юнацькому віці. Проблеми цивілізаційної суб'єктності України: місія науки і освіти: Матеріали Всеукраїнської міжгалузевої науково-практичної онлайн конференції. Ін-т обдарованої дитини НАПН України. 323–332. URL: https://iod.gov.ua/content/events/37/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktichna-onlayn-konferenciya-problemi-civilizaciynovi-subyektnosti-ukravini--misiya-nauki-i-osviti_publications.pdf
2. Зазимко, О., Шиловська, О. (2022) Динаміка особистісного розвитку підлітків та осіб юнацького віку в період війни. Технології розвитку інтелекту. Том. 6, 2(32). DOI: 10.31108/3.2022.6.2%20. URL: <https://vse.ee/bphq>.
3. Зарецька, О. О. (2016) Про особливості застосування нарративного підходу у практиці кризового консультування. Особистість в умовах кризових викликів сучасності: Матеріали методологічного семінару НАПН України / за ред. академіка НАПН України С.Д. Максименка. Київ. 262–268. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704987/1/Mater_metodol_sem.pdf.
4. Зарецька, О.О. (2023) Смисловий вимір розвитку життєвої компетентності дорослої особистості в реаліях кризового сьогодення. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічна герменевтика. 2 (14). 24–36. ISSN 2072-4772. <http://lib.iitta.gov.ua/736947/>.
5. Зарецький, О. (2008) Офіційний та альтернативний дискурси. 1950–80-ті роки в УРСР. Київ: Інститут української мови НАН України.
6. Михайлова, О.І. (2021) Усвідомлення переживання – індикатор формування стресостійкості особистості в умовах стресу. Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. М.В. Папучі. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя. 16–20. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=17.
7. Папуча, М.В. (2021) Проблема переживання в психології особистості. Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. М.В. Папучі. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя. 7–10. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=8.
8. Рудницька, С.Ю., Гуцол, К.В. (2021) Наративна компетентність як визначальна складова комунікативної компетентності особистості. Психологічні проблеми особистості на сучасному етапі розвитку суспільства. Збірник матеріалів XI Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. М.В. Папучі. Ніжин: НДУ імені М. Гоголя. 10–16. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=11.
9. Смульсон, М.Л. (2020) Задачний підхід до конструювання особистісного досвіду. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічна герменевтика. Том II, 12. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 41–57.
10. Чепелева, Н.В. (2023) Наратив як засіб розв'язування смислових задач у ситуації невизначеності. Технології розвитку інтелекту. Т. 8, 2 (34). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/633/209.

11. Чепелева, Н.В. (2023) Розв'язання смислових задач у життєвій компетентності особистості. Технології розвитку інтелекту. Т. 7. № 1 (33). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/618/190.
12. Чепелева, Н.В. (2023) Текстова інформація як чинник впливу на свідомість реципієнта. Тези І науково-практичної Інтернет-конференції «Кіберпсихологія в інформаційному суспільстві: підтримка, навчання, розвиток». URL: https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2023_2/Chepelieva_2023.pdf.
13. Чепелева, Н.В., Рудницька, С.Ю., Гуцол, К.В. (2020) Теоретико-методичні основи та структурно-змістові складові програми тренінгу наративної компетентності особистості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Ін-ту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Психологічна герменевтика. Том II, 12. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. 113–131.
14. Dijk van, T. A. (1985) Introduction: Discours Analysis in (Mass) Communication Research. Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mas Media Discours and Communication / Ed. Dijk van T. A. Berlin; New York. 4–5.

References

1. Zazymko, O.V. (2022) Formuvannia zdatnosti do interpretatsii v postanovtsi ta vyrishenni zavdan samozdiisnennia v yunatskomu vitsi. Problemy tsyvilizatsiinoi subiektnosti Ukrainy: misiia nauky i osvity: Materialy Vseukrainskoi mizhhaluzevoi naukovo-praktychnoi onlain konferentsii [The formation of the ability to interpret in setting and solving self-realization tasks in youth. Problems of the civilizational subjectivity of Ukraine: the mission of science and education. Materials of the All-Ukrainian interdisciplinary scientific and practical online conference]. In-t obdarovanoi dytyny NAPN Ukrainy. 323–332. URL: https://iod.gov.ua/content/events/37/vseukrayinska-mizhgaluzeva--naukovo-praktychna-onlayn-konferenciya-problemi-civilizaciynoyi-subyektnosti-ukrayini--misiya-nauki-i-osviti_publications.pdf. (In Ukrainian).
2. Zazymko, O. & Shylovska, O. (2022) Dynamika osobystisnoho rozvytku pidlitkiv ta osib yunatskoho viku v period viiny [Dynamics of personal development of teenagers and young adults during the war]. Tekhnolohii rozvytku intelektu. Tom. 6, 2(32). DOI: 10.31108/3.2022.6.2%20. URL: <https://vse.ee/bphq>. (In Ukrainian).
3. Zaretska, O. O. (2016) Pro osoblyvosti zastosuvannia naratyvnoho pidkhodu u praktytsi kryzovoho konsultuvannia. Osobystist v umovakh kryzovykh vyklykiv suchasnosti: Materialy metodolohichnoho seminaru NAPN Ukrainy [About the peculiarities of using the narrative approach in the practice of crisis counseling. Personality in the conditions of crisis challenges of modernity: Materials of the methodological seminar of the National Academy of Sciences of Ukraine] / za red. akademika NAPN Ukrainy S.D. Maksymenka. Kyiv. 262–268. URL: http://lib.iitta.gov.ua/704987/1/Mater_metodol_sem.pdf. (In Ukrainian).
4. Zaretska, O.O. (2023) Smyslovyi vymir rozvytku zhyttievoi kompetentnosti dorosloi osobystosti v realiiakh kryzovoho sohodennia. Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuks NAPN Ukrainy [The sense dimension of the development of the life competence of an adult personality in the realities of the present crisis. Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the G.S. Kostiuks Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Psychological hermeneutics]. 2 (14). 24–36. ISSN 2072-4772. <http://lib.iitta.gov.ua/736947/>. (In Ukrainian).
5. Zaretskyi, O. (2008) Ofitsiinyi ta alternatyvnyi dyskursy. 1950–80-ti roky v URSR. [The official and alternative discourses. 1950–80s in the Ukrainian SSR]. Kyiv: Instytut ukrainskoi movy NAN Ukrainy. (In Ukrainian).
6. Mykhailova, O.I. (2021) Usvidomlennia perezhyvannia – indyikator formuvannia stresostiikosti osobystosti v umovakh stresu. Psykholohichni problemy osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva. Zbirnyk materialiv XI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Awareness of the experience as an indicator of the formation of individual resistance in stress conditions. Psychological problems of individual at the current stage of the development of society. Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference] / za red. M.V. Papuchi. Nizhyn: NDU imeni M. Hoholia. 16–20. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=17. (In Ukrainian).
7. Papucha, M.V. (2021) Problema perezhyvannia v psykholohii osobystosti. Psykholohichni

problemy osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva. Zbirnyk materialiv XI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [The problem of feeling in personality psychology. Psychological problems of individual at the current stage of the development of society. Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference] / za red. M.V. Papuchi. Nizhyn: NDU imeni M. Hoholia. 7–10. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=8. (In Ukrainian).

8. Rudnytska, S.Iu. & Hutsol, K.V. (2021) Naratyvna kompetentnist yak vyznachalna skladova komunikatyvnoi kompetentnosti osobystosti. Psykholohichni problemy osobystosti na suchasnomu etapi rozvytku suspilstva. Zbirnyk materialiv XI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [Narrative competence as a determining component of a person's communicative competence. Psychological problems of individual at the current stage of the development of society. Proceedings of the 11th International Scientific and Practical Conference / za red. M.V. Papuchi. Nizhyn: NDU imeni M. Hoholia. 10–16. URL: http://www.ndu.edu.ua/storage/2021/11_conf_zbirn_psycho.pdf#page=11. (In Ukrainian).

9. Smulson, M.L. (2020) Zadachnyi pidkhid do konstruiuvannia osobystisnoho dosvidu. Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Psykholohichna hermenevtyka [Task-based approach to the construction of personal experience. Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Psychological hermeneutics]. Tom II, 12. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 41–57. (In Ukrainian).

10. Chepelieva, N.V. (2023) Naratyv yak zasib rozviazuvannia smyslovykh zadach u sytuatsii nevyznachenosti [Narrative as a means of solving semantic problems in a situation of uncertainty]. Tekhnolohii rozvytku intelektu. T. 8. 2 (34). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/633/209. (In Ukrainian).

11. Chepelieva, N.V. (2023) Rozviazannia smyslovykh zadach u zhyttievii kompetentnosti osobystosti [Solving meaningful problems in the life competence of an individual]. Tekhnolohii rozvytku intelektu. T. 7. № 1 (33). URL: https://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_develop/article/view/618/190. (In Ukrainian).

12. Chepelieva, N.V. (2023) Tekstova informatsiia yak chynnyk vplyvu na svidomist retsyipiienta. Tezy I naukovo-praktychnoi Internet-konferentsii «Kiberpsykholohiia v informatsiinomu suspilstvi: pidtrymka, navchannia, rozvytok». [Textual information as a factor influencing the recipient's consciousness. Abstracts of the 1st scientific and practical Internet conference "Cyberpsychology in the information society: support, training, development"]. URL: https://newlearning.org.ua/sites/default/files/tezy/2023_2/Chepelieva_2023.pdf. (In Ukrainian).

13. Chepelieva, N.V., Rudnytska, S.Iu. & Hutsol, K.V. (2020) Teoretyko-metodychni osnovy ta strukturno-zmistovi skladovi prohramy treninhu naratyvnoi kompetentnosti osobystosti. Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats In-tu psykholohii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. Psykholohichna hermenevtyka [Theoretical and methodological foundations and structural and content components of the training program of the individual narrative competence. Actual problems of psychology: Collection of scientific works of the G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine. Psychological hermeneutics]. Tom II, 12. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka. 113–131. (In Ukrainian).

14. Dijk van, T. A. (1985) Introduction: Discours Analysis in (Mass) Communication Research. Discourse and Communication: New Approaches to the Analysis of Mas Media Discours and Communication / Ed. Dijk van T. A. Berlin; New York. 4–5.

Summary

CRISIS DISCOURSE IN THE SENSE DIMENSION

Zaretska O. Candidate of Philological Sciences
G.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National
Academy of Educational Sciences of Ukraine

Introduction. *The semantic content of the crisis discourse is investigated. This is relevant in the context of studying the possibilities of influencing the perception and interpretation of narrative texts by recipients.*

Purpose. *The purpose of this work is to identify and study the senses and meanings that become relevant for the individual and are acutely experienced in the modern crisis situation. The object of*

research is the crisis discourse. The analysis was carried out on the materials of social networks, media and surveys. Personal experiences of the realities of the modern crisis situation, generated by the war of the Russian Federation against our country, were studied.

Methods. *Theoretical methods (analysis, comparison and systematization) as well as empirical ones (survey) were used.*

Originality. *The semantic analysis of the crisis discourse made it possible to identify a set of diverse crisis meanings, previously systematized. The line of negative meanings reflects the meanings of the traumatic plan (shock, confusion, helplessness, fatality, hopelessness, separation, guilt, anxiety, unpredictability of the future, loss of stability, need for security, fear, hate, anger, revenge, despair, loss, etc.), which need to be worked out in each specific affected person. Powerful "resource" line combined the meanings that people relied on when they are in crisis - such as empathy, the desire for cohesion, unification, the desire to share someone's pain and share your own, mutual support, the feeling that life - self-goal, striving for transcendence, expansion of consciousness, self-sufficiency, preservation of values (love, beauty, goodness, truth, honesty, etc.), conscious focus on the development of resilience, active search for a constructive way out of the feeling of anxiety, etc. The survey revealed numerous creative findings, named by the recipients, regarding constructive ways to overcome the negative experiences associated with the crisis situation.*

Understanding the obtained results allows us to conclude that difficult circumstances, problematic situations can play the role of a factor for the maturation of the individual. But this is possible in the case that a person has certain life skills that also are discussed in the paper.

Conclusion. *The research made it possible to draw a general conclusion: to successfully confront crisis circumstances, a person must purposefully strive to understand the crisis situation, delving into its semantic content, differentiating the meanings that make up the problem, and working out each of them. Understanding one's own crisis situation, identifying, realizing and accepting the meanings of which it consists, organizing the relevant meanings into a convincing narrative for oneself is an important semantic task, the solution of which will help to overcome anxiety*

Key words: *crisis situation; crisis discourse; sense; semantic analysis; narrative; interpretation; life competence; personal feelings.*

Дата надходження рукопису/Date of receipt of the manuscript: 10.05.24.

Дата прийняття рукопису/Date of acceptance of the manuscript: 05.06.24.

© 2024. This work is under an open license CC BY-NC 4.0.